

## Posudek oponenta na disertační práci Zuzany Rybařikové *The Reconstruction of A. N. Prior's Ontology*

Disertační práce Zuzany Rybařikové pojednává o ontologii v pozadí logiky A. Priora (1914–1969), jejich historických kořenech a souvislostech. Hlavní otázka je tato: jak je možné smířit Priorův nominalismus, prezentismus a intenzionální pojetí logiky? Neméně důležitá je otázka historických zdrojů Priorových názorů. Ukazuje se, že Prior originálně propojuje polskou tradici v logice s analytickými prameny. Téma považuji za nosné. Oceňuji zajímavou kombinaci systematických a historických aspektů práce.

V úvodu práce autorka definuje pojmy a ukazuje, proč jsou tyto teze (nominalismus, prezentismus) v napětí s intenzionálním pojetím logiky. Poté ve čtyřech kapitolách hledá odpovědi na položené otázky. V první (číslované jako druhé) ukazuje, že modální a temporální logika postulují ontologicky problematické objekty neslučitelné s nominalismem (k tomu kritická rozlišující poznámka níže): možné světy a časové okamžiky. Prior se vyhne postulování obou tím, že je považuje za výroky. K těm odkazuje a ty kvantifikuje, takže vzniká otázka, nakolik a jak musejí nositelé pravdivostní hodnoty (propozice) existovat. Dle číslování třetí kapitola logicky rozvíjí otázku, nakolik je s postulováním objektů do existence spjata kvantifikace. Prior zde pochopitelně odmítá Quinův názor, že kvantifikace implikuje existenci. Čtvrtá kapitola si všímá Priorovy teorie propozice. Podle něj propozice není abstraktní objekt (Frege), ale logická konstrukce. Pátá kapitola pak rekonstruuje Priorovu sémantiku jmen a ukazuje její inspirace a zdroje (Lesniewski, Russell).

Práce se mi zdá dobře naplánovaná a rozvržená. Autorka tématu nepochybně rozumí. Argumenty prezentuje vesměs srozumitelně (i když mám jisté výhrady k formulační schopnosti autorky v anglickém jazyce, viz níže). Záběr práce je široký, autorka se opírá o rozsáhlou sekundární literaturu a, nakolik dokážu soudit, text obsahuje tu a tam originální postřehy zejména díky spojení historického zkoumání se systematickým. **Celkově ji hodnotím velmi pozitivně. Rozhodně je hodná obhajoby, navrhuji stupeň A.** Tím nechci říci, že by nebylo dle mého názoru v práci co vylepšovat. Níže poukazuji na některé problémy. Některé jsou drobné, nepodstatné, jiné závažnější.

### Problémy věcné, jazykové a formální

Něco jiného je popírat existenci abstraktních obecných entit, např. propozic, něco jiného pak popírat existenci minulých/budoucích/možných individuí, stavů světa, možných světů. V práci se obojí zdá se být zahrnuto pod „Priorův nominalismus“. Dle mého soudu nesprávně. Toto zahrnutí nemá ani oprávnění v Simonsově dělení (s. 6). Podle nominalisty vše, co existuje, je jednotlivé (sporným případem jsou zde množiny, ale od toho odhlédněme). Popírá tedy, že existují obecniny, kam patří i propozice jako obecniny svého druhu. *Nominalista ale nemusí popírat existenci možných individuí, světů a stavů, pokud ty jsou chápány jako partikulární (jednotlivé).* Z definice popírá jejich existenci pouze v případě, když jsou chápány jako určitý typ obecnin (např. možná individua se mohou chápat jako obecné esence, jako je tomu např. u A. Plantingy, haecceity nebo něco podobného, možné světy pak mohou být konstruovány či reprezentovány takovými esencemi, viz tzv. ersatz teorie možných světů). Pokud jsou ale možné objekty, stavy, světy jednotlivé, jejich existenci z definice popírá ontologický monista, nikoliv nominalista, který může být ontologický pluralista, protože přijímá tzv. posibilismus (opakem je aktualismus). Tak je tomu často se středověkými nominalisty. Prior byl tedy podle všeho nejen nominalista, ale i ontologický monista a aktualista. Z aktualismu a prezentismu plyne ontologický monismus a popírání možných

individuí, světů atd. Souhrnně řečeno, z nominalismu (libovolného typu) ještě neplyne odmítnutí (individuálních) možných objektů.

s. 7. “Consequently, the classical logic which does not differentiate between the different senses was entitled extensional logic and various non-classical logics which require this differentiation were entitled intensional logics”.

Nemělo by spíše být napsáno, že extenzionální logika se zabývá extenzemi, diferencuje v tom smyslu, že se soustředí jen na extenzi a nediferencuje, tj. vůbec nezohledňuje intenzi? Jedná se tedy o jakousi implicitní diferenciaci. Tím se zabrání potenciálně špatnému čtení, že totiž extenzionální logika nějak směšuje intenzi a extenzi.

s. 26 Storde – reference chybí, byla by užitečná.

Kap. 2.7 s. 33 V kapitole o hybridní logice by mělo být podle mého soudu jasněji vyjádřeno a vysvětleno, jak přesně hybridní logika plní Priorovu strategii, totiž místo referování k ontologicky problematickým objektům se referuje k výrokům a jejich pravdivosti. Místo o okamžiku hovořím o výroku a podmínkách jeho pravdivosti. Výroky a jejich pravdivost tak nahrazují okamžiky podobně, jako výroky nahrazují možné světy.

s. 62 Zde se kontrastuje dvojí pojetí propozice. Propozice jako abstraktní entita a propozice jako sentence-token (ať už mentální, vyčtené či napsané).

“These two concepts seem to be mutually exclusive since the former serves as the bearer of truth-values, while truth-values of the latter could change.” Spíše by mělo být napsáno “The former serves as the bearer of unchanging truth-values, while truth-values of the latter could change”. Přece “truth-bearer” je propozice v obojím smyslu.

Z jazykového hlediska je třeba ocenit, že je práce psána v anglickém jazyce. To je jistě nadstandard. Na druhou stranu je nutno říci, že by text profitoval, kdyby jej pročetl rodilý mluvčí či alespoň anglista. Obsahuje totiž řadu stylistických, lexikálních i gramatických chyb, které místy znesnadňují čtení. Ze stylistických chyb se jedná zejména o nesprávný pořádek slov a čechismy. U lexikálních chyb jde o nesprávné významové užití některých slov. Jen ukázka

s. 39 “Another time period, the past, also includes problems because its individuals sometimes did not exist in the present any longer.”

Správně (můj návrh):

“There are also problems related to one of the other two temporal periods, namely, the past. This is because past individuals sometimes no longer exist in the present.”

V několika případech práce obsahuje redundantní odkazy na sekundární literaturu v tom smyslu, že se autorka dovolává interpretace nějakého prvku v textu primárního autora (nějakého rozlišení, názoru atd.) u autora sekundárního, přičemž se jedná o tezi či rozlišení, které nejsou z interpretačního hlediska nijak kontroverzní a celkem všichni je přijímají. Např. s. 6-7 “Fitting claims that Frege differentiated between the sense of a term and its reference.”

s. 66 “The sense of each subordinate clause is a proposition”. Nemělo by být “The reference...”?

s. 68 “Therefore, if there is not a certain bed I am looking for a group of sloops which can be taken into account, the sense of a propositional attitude is only notional.” Nesrozumitelné, jazykově nesprávné.

s. 77 Tato věta není dost dobře srozumitelná: “These two possible analyses are discussed here by Prior as the second one, as “the apparent name” implies the ontological commitments which Prior was not prepared to accept.

s. 85 Ve formulí „ $\exists x (a = x)$ “: chybí negace, má-li jít o vyjádření výroku „Pegas neexistuje“.

s. 88-89 mám dojem, že je v textu zaměněn “right column” a “left column”.

překlep v názvu díla s. 97 *Paper of Time and Tense*

V bibliografii nejsou obsažena díla

s. 47 článek *Recent Advances in Tense Logic* (v textu práce špatný název *Recent Advantages in Temporal Logic*)

s. 47 kniha *Worlds, Times and Selves* (v textu nesprávně *World, Time and Selves*)

s. 100 článek *Identifiable Individuals*

Obecnější poznámka ke vztahu logiky a ontologie (pro možnou diskusi při obhajobě): Bývá zvykem rozlišit formální sémantiku a aplikovanou sémantiku. Např. BT-struktura je základem formálního modelu – máme zde částečně uspořádanou množinu bodů a pak valuační funkci, která v bodech přiřazuje 1 nebo 0 formulím jazyka temporální logiky. To stačí pro definici vyplývání a logické pravdy. Zatím jsme nepřekročili formální úroveň. V okamžiku, kdy se snažíme tuto formální strukturu korelovat s realitou, ptáme se na to, zdali body jsou temporální okamžiky a nakolik reálně existují atd., tak jsme v sémantice aplikované. Můžeme mít nějaký zájem aplikovaně-sémantický, jako má Prior, tj. jsme prezentisté a nechceme připustit existenci budoucích objektů atd. Nakolik se ale tyto úvahy a zájmy promítají do formální sémantiky? Není ta do jisté míry autonomní, interpretovatelná z hlediska ontologie tak či onak? Není v jistém smyslu logika ontologicky neutrální? V práci postrádám rozlišení těchto sémantických rovin. Zdá se mi, že se tam rovina formální sémantiky jakoby pomíjí. Aplikovaně sémantické zájmy se zde (v práci a u Priora?) přímo promítají do logiky (syntaxe). Je to jistě tím, že Priorovi velmi často jde o aplikovanou logiku, logiku přirozeného jazyka a s ní spjatou ontologii. Když se tedy v práci hovoří o logice, míní se tento aplikovaný charakter (logika přirozeného jazyka o realitě).